

УДК 376-053.4-056.264

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-3-43>

Юлія РІБЦУН,

orcid.org/0000-0002-2672-3704

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) logojuli@i.ua*

Юлія СЕМЕРЕНКО,

orcid.org/0009-0000-6278-4048

*студентка IV курсу факультету педагогіки і психології
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) ulasemerenco91@gmail.com*

ЛОГОДІАГНОСТИКА ТА ЛОГОКОРЕКЦІЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ

В статті висвітлюються актуальні питання вивчення особливостей мовленнєвого (фонетика, фонематика, лексика, граматики), когнітивного та моторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією. Особливу увагу приділено якісному аналізу результатів виконання спеціально розроблених діагностичних проб, котрі допомогли виявити як сильні, так і слабкі сторони психомовленнєвого розвитку дітей.

У статті репрезентовані висновки щодо порушень фонематичного сприймання та формування граматичних категорій як найбільш складних компонентів мовленнєвого розвитку дітей з моторною алалією. Проведене дослідження підтверджує, що корекційна робота повинна включати спеціально адаптовані методи, спрямовані на розвиток комунікативних навичок, уваги, пам'яті та інших психічних процесів, які безпосередньо впливають на мовлення.

На основі отриманих результатів експериментального дослідження в статті запропоновано низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення змісту логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з моторною алалією. Зокрема, застосування індивідуального підходу до кожної дитини, включення в процес корекції ігрових і розвивальних методик, які сприяють підвищенню мотивації до психомовленнєвої діяльності та поліпшенню мовленнєвих навичок.

Мета дослідження – аналіз і систематизація результатів діагностичних проб, розроблення рекомендацій щодо удосконалення змісту корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з моторною алалією, зокрема розвитку їхньої мовленнєвої активності та комунікативних здібностей. Практичні результати дослідження мають досить вагоме значення для вдосконалення методів логопедичної роботи в закладах дошкільної освіти, подальших досліджень у галузі логокорекції мовленнєвих порушень у дітей з моторною алалією.

Ключові слова: старший дошкільний вік, мовленнєвий розвиток, моторна алалія, логодіагностика, логокорекція, комунікативні навички.

Yulia RIBTSUN,

orcid.org/0000-0002-2672-3704

*PhD (Education), Senior researcher,
Senior Researcher at the Department of Speech Therapy
Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) logojuli@i.ua*

Yulia SEMERENKO,

orcid.org/0009-0000-6278-4048

*4th year student of the Faculty of Pedagogy and Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) ulasemerenco91@gmail.com*

LOGODIAGNOSTICS AND LOGOCORRECTION OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE WITH MOTOR ALALIA

The article is devoted to the study of the peculiarities of language development in older preschool children with motor impairment. It examines the main components of language development, including perception, attention, memory,

thinking, motor skills, phonetics, phonemics, lexicon, and grammar, as well as the specific manifestations of these aspects in children of this category. Special attention is given to the analysis of the results of specially designed tests which helped to identify both the strengths and weaknesses of the children's language development.

The article also presents conclusions about the most difficult aspects of speech development in children with motor alalia, in particular, disorders of phonemic perception and the formation of grammatical structures. Separately, it is noted that corrective work should include specially adapted methods aimed at developing communication skills, attention, memory and other psychological processes that directly influence speech.

Based on the results of the experimental research, the article proposes a series of practical recommendations for improving logopaedic work with older preschool children with motor apraxia. In particular, it emphasises an individualised approach to each child, the inclusion of play and diagnostic techniques in the correction process, which enhance motivation for speech activities and the development of speech skills.

The aim of the research is to analyse and systematise the results of diagnostic tests, to develop recommendations for improving correctional work with preschool children with motor apraxia, especially in the aspect of improving their speech activity and communication skills. The practical results of the research are of great importance for improving the methods of logopaedic work in preschool educational institutions, as well as for further research in the field of correction of speech disorders in children with motor apraxia.

Key words: senior preschool age, speech development, motor alalia, logodiagnosis, logocorrection, communication skills.

Постановка проблеми. Моторна алалія є однією з найскладніших форм мовленнєвих порушень, яка діагностується у дітей дошкільного віку, суттєво впливаючи на розвиток їхньої мовленнєвої і комунікативної діяльності. Поширеність зазначеного розладу, який характеризується труднощами у формуванні та автоматизації мовленнєвих навичок за умов типових інтелекту і слуху, вимагає посиленої уваги з боку неврологів, психологів і логопедів.

Попри те, що існують численні дослідження, котрі розглядають теоретичні та практичні аспекти роботи з дітьми з моторною алалією, питання ефективних методів логодіагностики, специфічної ієрархії розвитку мовленнєвих компонентів, а також інноваційних шляхів корекційної роботи залишаються актуальними та потребують більш детального вивчення. Враховуючи складність порушення, перед науковцями і практиками постає необхідність у спільному розробленні індивідуалізованих методик корекції, що допоможуть враховувати специфіку кожної дитини та сприятимуть розвитку її мовленнєвих навичок і комунікативних здібностей (Соботович, 1997; Тищенко, 2014 : 349-389; Трофименко, 2021 : 265-269; Рібцун, 2023 : 94-115).

Аналіз досліджень. Проблема моторної алалії у дітей дошкільного віку була предметом численних наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед вітчизняних дослідників особливої уваги заслуговують наукові праці Л. Андрусишин, Л. Бартеневої, І. Баранець, Г. Гончар, О. Ковальнової, С. Кондукової, І. Мартиненко, Т. Мартинової, І. Марченко, Ю. Мурліної, А. Птухи, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко та ін., в яких розглядалися особливості мовленнєвих порушень у дітей, пропонувалися ефективні методи корекції. Важливий внесок у вивчення моторної алалії зробили

також зарубіжні науковці, серед яких Д. Арам, М. Бері, О. Вінарска, Т. Візель, Дж. Грін, Г. Гуцман, Т. Кампбелл, Р. Кoen, А. Лібман, Б. Левіс та ін. Їхні дослідження допомогли деталізувати основні механізми виникнення моторної алалії, особливості її проявів у дітей дошкільного віку та надали цінні рекомендації для практичної роботи з такими дітьми (Тищенко, 2010 : 181-186; Трофименко, 2022 : 299-304).

Мета статті полягає в аналізі та систематизації результатів проведення діагностичних проб, розробленні рекомендацій щодо удосконалення змісту корекційної роботи з дітьми дошкільного віку з моторною алалією, зокрема в аспекті розвитку їхньої мовленнєвої активності та комунікативних навичок.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні спостерігається зростання кількості дітей, у яких діагностуються мовленнєві порушення різної етіології та ступеня тяжкості, зокрема моторна алалія. Ця проблема є надзвичайно актуальною в умовах сучасної системи дошкільної освіти, оскільки своєчасне виявлення та корекція таких розладів мають вирішальне значення для подальшого мовленнєвого розвитку дитини, її успішності в навчанні та адаптації в соціумі.

«Алалія – (від. грец. а – заперечна частка, lalia – мовлення, розмова) – відсутність чи недорозвиток експресивного або імпресивного мовлення, що виникає внаслідок органічного ушкодження мовленнєвих зон кори головного мозку в пренатальний або післяпологовий періоди (до розвитку мовлення)» (Трофименко, 2024 : 13).

Моторна алалія призводить до значних труднощів у формуванні фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної складових, що значно ускладнює комунікацію та соціальну адаптацію дітей. Основні причини виникнення моторної алалії можуть бути біологічними (ураження мозко-

вих зон), генетичними (спадковість) або соціальними (недостатність умов для розвитку). Сучасні нейрофізіологічні дослідження вказують на те, що алалія може бути наслідком порушень функціональних зв'язків між тими ділянками мозку, котрі відповідають за мовленнєву діяльність (Соботович, 1981).

Дослідники припускають, що основною причиною виникнення алалії є функціональна роз'єднаність мозкових зон, а не пошкодження їхньої структури. Водночас пластичність дитячого мозку дозволяє компенсувати ураження при умові збереженості провідникових зв'язків, які забезпечують адаптивну заміну функцій. Таким чином, сучасна наука висуває дві гіпотези щодо патогенезу алалії: традиційну, яка пояснює мовленнєвий дефіцит ураженнями кори головного мозку, та новаторську, що наголошує на відсутності міжзональних зв'язків (Соботович, 2003).

Діти з моторною алалією часто стикаються зі значними труднощами в навчанні та соціалізації. Недостатній розвиток мовлення негативно позначається на їх здатності до абстрактного мислення, узагальнення та формування граматичних конструкцій, що призводить до проблем у навчанні грамоти, математики та дисциплін мовного циклу. Варто робити акценти на труднощах в емоційному розвитку та соціальній адаптації таких дітей, оскільки вони часто мають проблеми в самовираженні та комунікації з однолітками (Marchuk, Holiiad., Boiko, Ribtsun, Bogdan, Lukashenko, 2024 : 666-677).

Діти із зазначеними розладами потребують особливої уваги та спеціальної логопедичної допомоги, спрямованої на розвиток мовленнєвих функцій і когнітивних здібностей (Рібцун, 2023 : 94-115).

Враховуючи особливості психомовленнєвої діяльності дітей з моторною алалією, нами було проведено дослідження з метою виявлення особливостей розвитку мовлення та інших вищих психічних функцій, стану моторної сфери у дітей старшого дошкільного віку. Це, в подальшому, стане за основу при розробленні методичних рекомендацій для удосконалення змісту логопедичної роботи із зазначеною категорією дітей.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Радивилівського закладу дошкільної освіти комбінованого типу №2 «Усмішка» Радивилівської міської ради Дубенського району Рівненської області. В експерименті взяли участь діти старшого дошкільного віку з логопедичним висновком «моторна алалія». Для діагностичного обстеження був використаний комплекс методик, які оцінюють мовленнєвий розвиток і стан когні-

тивних (сприймання, пам'ять, увага, мислення), а також моторних функцій, включаючи артикуляційну, мимічну, пальчикову та загальну моторику.

Дослідження проводилося в три етапи. Перший етап передбачав збір анамнестичних даних, під час якого здійснювався аналіз медичних показників та умов розвитку дитини. Також важливим аспектом було спілкування з батьками, під час якого уточнювалися дані щодо загального психофізичного та раннього розвитку мовлення. Спостереження зі сторони вихователів також стало важливою складовою цього етапу, адже вони могли надати додаткову інформацію про розвиток кожного з обстежуваних в умовах закладу дошкільної освіти.

Другий етап полягав у встановленні контакту з дітьми. На цьому етапі були організовані заняття, спрямовані на налагодження довірливих відносин, що допомогло оцінити емоційну взаємодію дітей. Спостереження за їх поведінкою та реакціями на звернене мовлення дозволили визначити рівень готовності дітей до подальших обстежень та спрогнозувати вибір найбільш ефективних методів роботи.

Третій етап включав комплексне обстеження, яке дозволило оцінити рівень розвитку мовлення (лексичний, граматичний, фонетичний аспекти). Оцінка мовленнєвих порушень у дітей з моторною алалією проводилась паралельно з вивченням моторних і когнітивних процесів, що дало змогу скласти загальний логопсихосинергетичний портрет мовленнєвого розвитку дітей (Рібцун, 2022). Особлива увага приділялася вивченню типових для дітей з алалією комунікативних труднощів.

Розподіл за рівнем розвитку відбувся на основі об'єктивної оцінки результатів виконаних проб: високий, середній та низький. Високий рівень передбачав наявність у дітей мовленнєвих навичок, які майже не відрізнялися від норм типового розвитку; середній рівень вказував на наявність помітних недоліків, а низький рівень характеризувався значними труднощами у виконанні завдань, навіть за умов допомоги дорослого.

Таким чином, дослідження дозволило не лише описати детальну картину розвитку дітей з моторною алалією, а і створити підґрунтя для розроблення більш ефективних методичних підходів у корекційно-розвивальній роботі з дітьми вказаної категорії.

Нами було проаналізовано стан сформованості вищих психічних функцій у дітей з моторною алалією, зокрема зорове та слухове сприймання, увага, пам'ять і логічне мислення.

Результати проби з оцінювання рівня сформованості зорового сприймання показали, що

більшість дітей здатна розпізнавати кольори та виконувати завдання за інструкцією, хоча у деяких дошкільників виникали труднощі в процесі точного розташування елементів (Рібцун, 2023 : 351-372). Підтримка з боку педагога та спільний вибір кольорів допомогли зменшити кількість помилок, проте загальний рівень виконання завдання залишився на середньому рівні.

Результати проби, за допомогою якої оцінювалось слухове сприймання, показали, що більшість дітей впоралися з розпізнаванням знайомих немовленнєвих звуків, таких як гавкіт собаки чи шум дощу, але у деяких дошкільників все ж виникали утруднення із розрізненням аналогічних звуків. Діти з алалією потребували допомоги в процесі вибору відповідних звукам зображень. Це засвідчило про наявність певних особливостей у розвитку слухового сприймання, хоча більшість дітей досить упевнено орієнтувалась у розрізненні навіть схожих повсякденних звуків.

Результати проби, спрямованої на оцінювання рівня сформованості уваги, показали, що більшість дошкільників старшої групи мають середній рівень розвитку уваги, проте досить часто потребують додаткових уточнюючих вказівок щодо правильного виконання завдання (Рібцун, 2023 : 144-147). Тільки деякі діти з алалією продемонстрували високий рівень концентрації уваги, а решта мали значні утруднення з її утриманням.

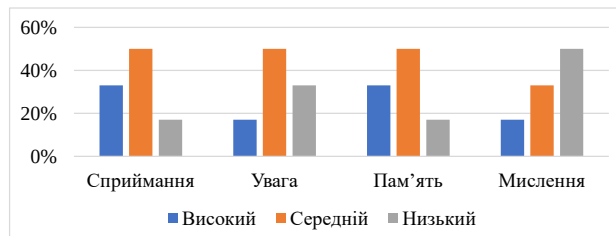
При дослідженні рівня сформованості пам'яті діти з алалією продемонстрували доволі різні показники виконання завдання, яке потребувало залучення слухових, зорових і моторних мнестичних процесів. Було виявлено, що переважна більшість дошкільників здатна запам'ятовувати та відтворювати інформацію на середньому рівні, але є і такі, у яких виникає потреба у додаткових корекційно-розвивальних заняттях з метою покращення пам'яті.

Результати проби, спрямованої на оцінювання логічного мислення, показали, що найбільші утруднення виникали у досліджуваних при відборі та встановленні послідовності серій картинок. При виконанні даного діагностичного завдання більшість дошкільників з алалією потребували різнорівневої допомоги, особливо у поясненні причинно-наслідкових зв'язків між окремими епізодами.

Аналізуючи результати проведеного дослідження, ми переконались у багатоваріативності показників розвитку когнітивних здібностей дітей з моторною алалією (Рібцун, 2023 : 99-111). Серед досліджуваних є не тільки здатні до самостійного виконання завдань, а і такі, що конче потребують

значної допомоги та довготривалої корекційної роботи.

Діаграма 1 відображає рівні розвитку когнітивних функцій у дітей з алалією, дає можливість кількісно оцінити ступінь розвитку кожної вищої психічної функції зокрема, підтверджуючи потребу в індивідуалізованому підході до роботи з дошкільниками з алалією з метою досягнення ними оптимальних результатів.

Діаграма 1. Рівні розвитку вищих психічних функцій у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією за результатами виконання експериментальних проб

Отримані результати дослідження пам'яті, уваги, мислення та рухової сфери у дітей з моторною алалією відповідають науковим даним, презентованим у працях Є. Соботович (1981, 1997, 2003), В. Тищенко (2010), Ю. Рібцун (2011, 2023), де зазначено, що у дітей цієї категорії спостерігаються порушення як мовленнєвої, так і немовленнєвої сфер. Моторна алалія супроводжується незрілістю коркових структур головного мозку, зокрема тих, що відповідають за регуляцію моторної діяльності, уваги та пам'яті.

Аналіз результатів проб на виявлення рівня сформованості рухової сфери показав значні відставання в розвитку основних видів моторики у дітей з моторною алалією, що підтверджено результатами нашого дослідження. Вивчаючи стан загальної моторики було відмічено, що завдання на баланс і координацію (ходьба по мотузці, стояння на одній нозі) викликали значні утруднення. У обстежуваних фіксувалися короткочасні паузи на початку виконання завдання, дошкільники були нерішучими, невпевненими у власних рухах, потребували більш деталізованих вербальних інструкцій і наочного показу. Більшість дітей з алалією виконували завдання на біг, стрибки на двох ногах більш впевнено, що вказувало на часткову автоматизацію цих рухів. Тому рівень розвитку загальної моторики дітей старшого дошкільного віку можна оцінити як низький (67%) і середній (33%).

Під час дослідження мимічної моторики дошкільників з алалією було виявлено наявність труднощів при виконанні вправ, які вимагали чіт-

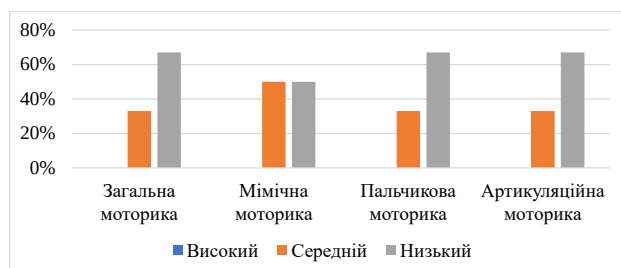
кої диференціації зміни виразів обличчя («Клоун», «Моргайлики»). Окремі діти не змогли виконати даних базових вправ, зокрема, надування щік або підморгування. Труднощі з виконанням мімічних вправ вказують на недостатній розвиток контролю над функціонуванням мімічних м'язів. Рівень розвитку мімічної моторики був середнім (50%) і низьким (50%).

Більшість дітей (67%) продемонстрували низький рівень розвитку пальчикової моторики, маючи значні утруднення з виконанням навіть таких простих завдань, як перемінні рухи пальцями («Зірочка», «Хвилька») або маніпулювання дрібними предметами (намистини, гудзики).

У дошкільників з алалією спостерігалися деякі проблеми з виконанням як статичних, так і динамічних артикуляційних вправ. Більшість дітей були не в змозі утримувати язик у заданому положенні або рухати ним у визначеній амплітуді, що спричинено слабким м'язовим тонусом мовленнево-рухового апарату. Рівень розвитку артикуляційної моторики був низьким у 67% дітей, а 33% досягли середнього рівня.

Отже, загальний аналіз результатів проб підтвердив, що в дітей з моторною алалією наявні істотні порушення в розвитку всіх видів моторики. Рівень розвитку рухових навичок у більшості дітей є недостатнім, що вимагає цілеспрямованої корекційної роботи з поліпшення координації, рівноваги, рухливості пальців та артикуляційних рухів.

Діаграма 2 чітко демонструє, що жоден із досліджуваних не зміг досягти високого рівня у запропонованих діагностично-моторних пробах, а більшість дошкільників з алалією мали низький рівень розвитку моторики, що підтверджує необхідність систематичної та індивідуалізованої корекційної роботи з розвитку цих навичок.

Діаграма 2. Рівні розвитку загальної, мімічної, пальчикової та артикуляційної моторики у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією за результатами експериментальних проб

Аналіз результатів проведених проб дав змогу оцінити рівень розвитку різних складових мовлення у дітей з моторною алалією. Зокрема, проба на дослідження фонетичного компоненту

мовлення показала, що жоден з обстежуваних не досяг високого рівня розвитку звуковимови. Лише окремі дошкільники продемонстрували середній рівень, що вказує на незначні порушення у вимові звуків. Діти з алалією здебільшого правильно вимовляли голосні та деякі прості приголосні, але при вимові складніших звуків (сонорні, шиплячі, свистячі) спостерігалися нестійкі заміни. Деякі з досліджуваних продемонстрували низький рівень, що відображає порушення, типові для моторної алалії, зокрема елізії (пропуски звуків), заміни, уподібнення, перестановки та додавання зайвих фонем. Вимова таких дітей характеризувалася нестабільністю, що ускладнювало розуміння їхнього мовлення.

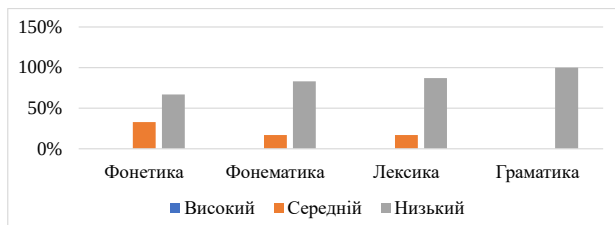
У більшості дітей був виявлений низький рівень розвитку фонематичного сприймання, що є типовим для моторної алалії. Найбільші утруднення викликало завдання на розрізнення слів, схожих за звучанням. Наприклад, при диференціації таких пар слів як «рак–лак» чи «мишка–миска» виникало змішування звуків, що часто супроводжувалося випадковим вибором зображень. Краще діти впоралися із завданням на розрізнення паронімів з більш контрастними звуками («вуха – вуса»), але все-таки не завжди могли точно розрізнити схожі за звучанням слова, що свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку фонематичних уявлень та навичок звукового аналізу.

Рівень розвитку лексичного компоненту був низьким у більшості обстежуваних, меншість продемонструвала середній рівень розвитку словника, хоч ними і були допущені помилки при називанні предметів і узагальненні їх видо-родових ознак. Найскладнішим для дітей з алалією виявилось завдання на називання дій, виконуваних зображеними предметами, адже дошкільниками часто використовувались слова-замінники та взагалі невідповідні лексеми. Результати виконання проби підтвердили наявність значних труднощів у формуванні активного словника, зокрема у встановленні правильних семантичних зв'язків між словами.

Усі обстежувані мали низький рівень сформованості граматичних категорій. Дошкільники з алалією часто не могли змінити граматичні форми слів, вживали неправильні закінчення, припускалися помилок в узгодженні між самостійними частинами мови. Більшість дітей використовувала слова в початковій формі, спостерігалися порушення в утворенні форм минулого та майбутнього часу дієслів, а також помилки у встановленні правильного порядку лексем у реченні. Це свідчить про серйозні труднощі у засвоєнні граматичних

структур, що потребує копійної довготривалої корекційної роботи.

Узагальнюючи результати виконання проб (діаграма 3), можна зробити висновок про наявність значних відставань у рівні сформованості фонетичних, фонематичних, лексичних і граматичних компонентів мовлення у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією.

Діаграма 3. Рівні розвитку фонетичної, фонематичної, лексичної та граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією за результатами експериментальних проб

Аналіз результатів проведеної логодіагностики вказує на нерівномірність розвитку когнітивної, моторної та мовленнєвої сфер старших дошкільників із моторною алалією. Зокрема, у когнітивній сфері спостерігалось домінування середнього рівня. Водночас результати дослідження моторної та мовленнєвої сфер демонструють значні порушення: недостатній розвиток загальної та артикуляційної моторики, труднощі у фонетико-фонематичному сприйманні, обмежений словниковий запас, проблеми з генералізацією видо-родових понять, побудовою граматично правильних висловлювань.

Відсутність високого рівня у діагностично-мовленнєвих пробах і домінування низького рівня свідчить про наявність системних порушень мовлення, що потребує цілеспрямованої роботи з боку команди фахівців. Отримані результати стали підґрунтям для розроблення методичних рекомендацій щодо наповнення змісту корекційно-розвивальної роботи. Успішна корекція наявних мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку з моторною алалією вимагає застосування комплексного підходу, який враховуватиме розвиток загальної, мимічної, артикуляційної моторики,

фонетико-фонематичних процесів, лексики та граматичних навичок.

Розвиток загальної моторики безпосередньо впливає на мовленнєву діяльність, тому постійне виконання загальнорозвивальних, ритмічних вправ, проведення динамічних ігор допоможе покращити координацію рухів, що сприятиме розвитку мовлення. Ефективним методом, який активізує моторні і мовленнєві зони головного мозку, поєднує виконання рухів з мовленнєвими завданнями, є логоритміка. Спеціальні вправи для активізації пальчикової моторики (маніпуляції з дрібними предметами та пластиліном) сприяють покращенню функціонування мозкових ділянок, які відповідають за мовлення. Виконання вправ артикуляційної, мимічної гімнастики, масаж або самомасаж обличчя допоможуть зміцнити м'язи, покращити контроль за вимовою звуків.

Для розвитку фонетико-фонематичної складової необхідне систематичне виконання вправ зі звукового аналізу та синтезу слів, на розрізнення слів-паронімів, використання звукової абетки в малюнках, що дозволить ефективно поєднувати візуальні, слухові, смакові, нюхові та моторні асоціації для засвоєння звуків (Рібцун, 2005, 2013, 2019, 2023). Робота з розвитку лексичної та граматичної сторін мовлення має включати розширення імпресивного та експресивного словника, використання наочності (предметні, сюжетні картинки, муляжі, натуральні предмети), проведення сюжетних, багатоваріативних дидактичних ігор з мовленнєвими завданнями. Таким чином, комплексна робота з залученням усіх аспектів мовлення надасть можливості значного покращення психомовленнєвого розвитку дітей з моторною алалією.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що виявлені порушення у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією в когнітивній, моторній, фонетико-фонематичній, лексичній і граматичній сферах вимагають комплексного підходу до психо- та логокорекції. Результати дослідження показали, що, незважаючи на збережені когнітивні функції, обстежувані мають суттєві труднощі у формуванні мовлення, що потребує проведення довготривалої комплексної роботи на різних рівнях розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алалія. Логопедія : підр. К. : ВД «Слово», 2014. С. 349-389.
2. Рібцун Ю. В. Дошкільники з моторною алалією: логопсиходіагностичне вивчення основних мисленнєвих операцій. *Věda a perspektivy*. № 8(27). 2023. Р. 99-111. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736464>
3. Рібцун Ю. В. Логопсиходіагностика дітей з особливими мовленнєвими потребами як передумова створення освітнього середовища. *Preschool and primary education in European integration and national dimensions* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Р. 94-115. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736622>
4. Рібцун Ю. В. Логопсиходіагностика перцептивних процесів дошкільників з функціонально-мовленнєвими труднощами. *Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. Р. 351-372. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737296>

5. Рібцун Ю. В. Логопсиходіагностичне вивчення уваги дошкільників з моторною алалією. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la V conférence scientifique et pratique internationale, Paris, 21 juillet 2023. Paris-Vinnytsia: La Fedeltà & Plateforme scientifique européenne. P. 144-147. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736183>
6. Соботович Є. Ф. Мовленнєвий недорозвиток у дітей і шляхи його корекції (Діти з порушенням інтелекту і моторною алалією) : навч посіб., 2003.
7. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична структура мовленнєвої діяльності і механізми її формування. К. : ІЗМН, 1997
8. Соботович Є. Ф. Формування правильного мовлення у дітей з моторною алалією. К. : КДПІ ім. О. М. Горького, 1981
9. Спеціальна педагогіка і психологія: сучасн. термінол. словник. 2024. К. : Генеза. 272 с.
10. Тищенко В. В. Моторна алалія у контексті психолого-педагогічних досліджень. *Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2010. Вип. 15. С. 181-186.
11. Трофименко Л. І. Комплексний підхід до вивчення моторної алалії. Матер. VII Між. конгр. зі спец. педагогіки та психології «Особливі діти: від рівних прав – до рівних можливостей, К., 2021. С. 265-269.
12. Трофименко Л. І. Специфіка надання освітніх послуг дітям з алалією. Матер. VIII Міжн. конгр. зі спец. педагогіки та психології «Освіта осіб з особливими потребами: виклики воєнного часу». К., 2022. С. 299-304
13. Marchuk, O., Holliad, I., Boiko, V., Ribtsun, Y., Bogdan, Z., & Lukashenko, K. (2024). Holistic Education: the Unity of the Intellectual and Emotional Sphere. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(2), 666-677. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/741224>

REFERENCES

1. Alaliia. Lohopediia [Alalia. Speech therapy] (2014). К. : VD «Slovo», P. 349-389 [in Ukrainian].
2. Ribtsun Yu. V. (2023). Doskhillnyky z motornoiu alaliieiu: lohopsykhodiagnostychnye vyvchennia osnovnykh movlennievnykh operatsii [Preschool Children with Motor Alalia: Speech Psychodiagnostic Study of Basic Speech Operations]. *Veda a perspektivy*, 8(27). 99-109. doi: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8\(27\)-99-111](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8(27)-99-111) [in Ukrainian].
3. Ribtsun Yu. V. (2023). Lohopsykhodiagnostyka ditei z osoblyvymy movlennievymy potrebamy yak peredumova stvorennia osvithnoho seredovyshcha [Logopsychodiagnostics of children with special speech needs as a prerequisite for creating an educational environment]. *Preschool and primary education in European integration and national dimensions* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 94-115. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736622> [in Ukrainian].
4. Ribtsun Yu. V. (2023). Lohopsykhodiagnostyka pertseptyvnykh protsesiv doshkilnykiv z funktsionalno-movlennievymy trudnoshchamy [Logopsychodiagnostics of perceptual processes of preschoolers with functional speech difficulties]. *Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 351-372. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737296> [in Ukrainian].
5. Ribtsun Yu. V. (2023). Lohopsykhodiagnostychnye vyvchennia uvahy doshkilnykiv z motornoiu alaliieiu [Logopsychodiagnostic study of attention in preschoolers with motor alalia]. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la V conférence scientifique et pratique internationale, Paris, 21 juillet 2023. Paris-Vinnytsia: La Fedeltà & Plateforme scientifique européenne. P. 144-147. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736183> [in Ukrainian].
6. Sobotovych Ye. F. (2003). Movlennieviy nedorozvytok u ditei i shliakhy yoho korektsii (Dity z porushenniam intelektu i motornoiu alaliieiu) [Speech underdevelopment in children and ways of its correction (Children with intellectual disability and motor alalia)] [in Ukrainian].
7. Sobotovych Ye. F. (1997). Psykholinhvistychna struktura movlennievoi diialnosti i mekhanizmy yii formuvannia [Psycholinguistic structure of speech activity and mechanisms of its formation]. К. : IZMN [in Ukrainian].
8. Sobotovych Ye. F. (1981). Formuvannia pravylnoho movlennia u ditei z motornoiu alaliieiu [Formation of correct speech in children with motor alalia]. К. : KDPI im. O. M. Horkoho [in Ukrainian].
9. Spetsialna pedahohika i psykholohiya: suchasnyi terminolohichnyi slovnyk [Special Pedagogy and Psychology: A Modern Terminological Dictionary] (2024). Kyiv: Heneza. 272 p. [in Ukrainian].
10. Tyshchenko V. V. (2010). Motorna alaliia u konteksti psykholohopedyohichnykh doslidzhen' [Motor Alalia in the Context of Psychological and Pedagogical Research]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohyenko. Series: Social-Pedagogical*. 15. P. 181-186. [in Ukrainian].
11. Trofymenko L. I. (2021). Kompleksnyi pidkhid do vyvchennia motornoii alalii [A comprehensive approach to the study of motor alalia]. Матер. VII Mizh. konhr. zi spets. pedahohiky ta psykholohii «Osoblyvi dity: vid rivnykh prav – do rivnykh mozhlyvostei, К. P. 265-269. [in Ukrainian].
12. Trofymenko L. I. (2022). Spetsyfika nadannia osvithnikh posluh ditiam z alaliieiu [Specifics of providing educational services to children with alalia]. Матер. VIII Mizhn. konhr. zi spets. pedahohiky ta psykholohii «Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: vykykyk voiennoho chasu». К. P. 299-304 [in Ukrainian].
13. Marchuk, O., Holliad, I., Boiko, V., Ribtsun, Y., Bogdan, Z., & Lukashenko, K. (2024). Holistic Education: the Unity of the Intellectual and Emotional Sphere. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(2), 666-677. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/741224>